

Жила Олександр Борисович,
здобувач наукового ступеня доктора
філософії кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

СУЧАСНІ ПИТАННЯ АРЕШТУ МАЙНА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В Україні другий рік триває правовий режим воєнного стану. Суверенні активи держави, а також активи юридичних і фізичних осіб викрадаються, пошкоджуються і знищуються в результаті протиправних дій. На сьогодні, як ніколи, актуальним постає питання забезпечення компенсаторної функції кримінально процесуальної діяльності. Дієвим інструментом забезпечення блокування активів з метою відшкодування шкоди, а також забезпечення загальної і спеціальної конфіскації у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі КПК України) законодавець визначив арешт майна.

Положення процесуального законодавства (ч. 2 ст. 171 КПК України) чітко визначає мету, яку має забезпечити арешт майна: 1) збереження речових доказів; 2) спеціальна конфіскація; 3 конфіскація як вид покарання; 4) відшкодування шкоди [1].

Арешт накладається на майно: підозрюваного, обвинуваченого; засудженого; третіх осіб; юридичної особи. Цікавим в науковому розвитку є дослідження питання арешту майна третьою і юридичної особи.

Можна впевнено погодись із думкою авторів Кулик М.Й., Сухомлин Ю.В., Симчук А.С., що вилучене під час обшуку, в межах ухвали слідчої судді, майно автоматично не набуває статусу арештованого майна [2]. Процедура, передбачена Главою 17 КПК України, має лишатись єдиною, яка встановлює режим обмеження правомочностей власника майна у кримінальному провадженні.

Варто зауважити, що перед органом розслідування постає ряд завдань після встановлення майна і перед зверненням до слідчого судді.

Перше, це визначитись з метою арешту щодо кожної одиниці майна, при цьому врахувати: у разі звернення із метою відшкодування розмір шкоди має бути вже визначений і співмірним; властивості речового доказу мають чітко вираження; для конфіскації особа має бути повідомлена про підозру; визначити і підтвердити механізми маскування походження майна у разі спеціальної компенсації.

Друге, визначитись з обсягом обмеження права, оскільки за формою арешту майна тимчасово позбавити можна права на відчуження, розпорядження та/або користування майном.

Доречними є висновки науковців, що обмеження можливості використання майна передбачено законодавцем лише в якості альтернативи, що створює певну правову невизначеність на практиці [3].

Третім і основним є усвідомлення, що тимчасове обмеження права досягне дієвості кримінального провадження.

Прогресивним в умовах сучасності є можливість застосовувати арешт майна третьої особи з метою спеціальної конфіскації навіть у кримінальних провадженнях де не встановлено особу підозрюваного. У таких кримінальних провадженнях слідство проводить «розслідування у розслідуванні» — встановлення обставин злочину і встановлення обставин набуття власності третьою особою.

Ознаки майна яке підлягає спеціальній конфіскація визначені у положеннях ч.1 ст. 96² КК України і передбачають, що майно: 1) одержано внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна; 2) призначалося (використовувалося) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення або винагороди за його вчинення; 3) було предметом кримінального правопорушення; 4) було підшукано, виготовлено, пристосовано або використано як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення [4].

При цьому є процесуальні імунітети у майна яке потребує поверненню власнику (законному володільцю) і у майна набутого добросовісним набувачем.

Очевидним, що за певних умов ми маємо конкуренцію норм кримінального і кримінального процесуального законодавства у частині арешту майна з метою збереження речових доказів і спеціальної конфіскації майна, як засобу чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення. За таких обставин орган розслідування з часом може мати необхідність змінювати правовий режим арешту майна зазначеного категорії.

Ще більше розвивається конкуренція між ч. 2 ст. 96² КК України і ч. 1 ст. 209 КК України оскільки процес перетворення одного майна в інше за наявності усвідомленості, як обов'язкового елементу спеціальної конфіскації, утворює склад злочину легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом.

Воєнний стан безумовно впливає на стан чистоти юридичної практики і одночасно ставить виклик застосування усіх можливих інструментів забезпечення компенсації наслідків злочинної діяльності.

Отже, наявне законодавче підґрунтя арешту майна потребує не лише розбудови в законотворчому руслі, а і у напрямку методологічної роботи з практикуючими юристами.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

2. Кулик М.Й., Сухомлин Ю.В., Симчук А.С. Дискусійні питання правового статусу майна вилученого під час обшуку та вирішення питання про його арешт. Development of Scientific and

Practical Approaches in the Era of Globalization: Scientific and Practical Conference (Boston, USA, September 28-30, 2020). С. 77–83.

3. Процесуальний порядок та особливості застосування слідчим арешту майна: метод. рек. / Чернявський С.С., Вознюк А.А., Алексеева-Процюк Д.О., Хаблю О.Ю. та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 50 с.

4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1662>.

Журавель Олена Олександрівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Сухомлин Юлія Володимирівна,
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО/ОБВИНУВАЧЕНОГО/ЗАСУДЖЕНОГО- ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНОГО

Вторгнення російської федерації на територію України та введення воєнного стану на всій території України актуалізувало велику кількість питань, зокрема щодо статусу військовополонених, особливостей здійснення кримінального провадження щодо них, прийняття процесуальних рішень, обміну підозрюваних, обвинувачених або засуджених осіб як військовополонених.

До внесення змін законодавство України не встановлювало жодних процесуальних процедур, застосуванням яких вирішувалися б питання щодо покарання, звільнення від кримінальної відповідальності чи покарання осіб, які передавалися в порядку «обмінів полоненими».

Така ситуація у чинному законодавстві, що не відповідає забезпеченню права на справедливий суд та низки інших засад кримінального провадження, зумовила появу законопроектних пропозицій щодо кримінальної процесуальної процедури забезпечення обміну військовополонених, змін та доповнень до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених, щодо скасування запобіжного заходу, зупинення досудового розслідування та судового провадження, провадження *in absentia*.

Так, набуття чинності 19.08.2022 р. Закону України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених» № 2472-IX від 28.07.2022 р. стало істотним кроком з унормування